

1) ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ – ΣΧΟΛΙΑ – ΟΔΗΓΙΕΣ ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Στο περασμένο μάθημα φθάσαμε – στα πλαίσια της εξέτασης των κοινωνικών παραγόντων που επηρεάζουν και διαφοροποιούν τη γλώσσα- μέχρι και τη σχέση της γλώσσας με το φύλο. Είδαμε πως οι μέχρι τώρα κοινωνιογλωσσολογικές μελέτες κλίνουν προς την διαπίστωση πως το φύλο ως κοινωνική κατασκευή και πέρα από τη βιολογική του διάσταση, επηρεάζει τη γλωσσική συμπεριφορά και το είδος της γλώσσας ενός ατόμου. Το γιατί συμβαίνει αυτό και πώς μπορούν να εξηγηθούν οι διαπιστωμένες διαφορές στη γλώσσα των δύο φύλων είναι βέβαια πολύ πιο δύσκολο να ερμηνευτεί, να εξηγηθεί. Το κείμενο στο βιβλίου στη **σελίδα 30** μας λέει ότι οι γυναίκες έχουν μία τάση να χρησιμοποιούν κοινωνικά αποδεκτές εκφράσεις για να αντισταθμίσουν, να εξισορροπήσουν την κατώτερη- για πολύ καιρό – κοινωνική τους θέση και για να κερδίσουν σεβασμό και κοινωνική αποδοχή.

Αυτά στο προηγούμενο μάθημα. Σήμερα θα δούμε τη σχέση της γλώσσας με τις **περιστάσεις** κάτω από τις οποίες βρίσκεται ο ομιλητής και το πώς οι περιστάσεις επηρεάζουν το **ύφος**, τις **υφολογικές επιλογές** του κάθε ατόμου.

1. ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ – ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΎΦΟΣ.

Η σχέση της γλώσσας με το τις **συγκεκριμένες περιστάσεις** στις οποίες ένας ομιλητής μιλάει και ο τρόπος με τον οποίο αυτό επηρεάζει το ύφος του είναι δύο απολύτως σχετιζόμενα μεταξύ τους θέματα. Το βιβλίο τα εξετάζει αυτά στις **σελίδες 30- 35**

Προσέξτε το μεγάλο κείμενο στις σελίδες **30-32**. Αν θέλετε, το διαβάσετε ολόκληρο, εγώ εδώ θα σχολιάσω μόνο μερικά σημεία που κρίνω πως παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον και αξίζει να προσεχθούν περισσότερο.

Κατ' αρχάς, δεν θέλει πολύ σκέψη και προσπάθεια, για να καταλάβει κάποιος ότι ο τρόπος γλωσσικής έκφρασης ενός ομιλητή επηρεάζεται άμεσα και έντονα από τις **πολύ συγκεκριμένες συνθήκες και περιστάσεις κάτω από τις οποίες βρίσκεται** : φαίνεται πως κάτι τέτοιο είναι μία **αυταπόδεικτη αλήθεια**. Ωστόσο, ακριβώς επειδή είναι αυταπόδεικτη αλήθεια, αξίζει να υπογραμμιστεί και να γίνει λίγο σαφέστερη στις ειδικότερες πλευρές της. Ας δούμε τι παρατηρεί το βιβλίο σχετικά. Αφού αναφέρει το χαρακτηριστικό παράδειγμα κοινωνιών στις οποίες, αν μία γυναίκα συμπεριφερθεί ή μιλήσει, όπως ένας άντρας, οι συγγραφείς παρατηρούν στη σελίδα 31:

“Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με τη γλώσσα. Το να περιγράψει ή να σχολιάσει κανείς έναν πυγμαχικό αγώνα στη γλώσσα της Αγίας Γραφής ή το να κάνει εκκλησιαστικό κήρυγμα σε νομική γλώσσα θα ήταν ή σοβαρό λάθος ή αστείο. Αυτά σημαίνουν ότι η γλώσσα ποικίλλει/διαφοροποιείται όχι μόνο σε σχέση με τα κοινωνικά χαρακτηριστικά τού ομιλητή (μόρφωση, ηλικία, φύλο κτλ.) αλλά και σε σχέση με τις κοινωνικές περιπτώσεις/περιστάσεις κατά τις οποίες αυτός εκφράζεται. Ο ίδιος

ομιλητής χρησιμοποιεί διαφορετικές γλωσσικές ποικιλίες σε διαφορετικές κοινωνικές καταστάσεις και με διαφορετικές επιδιώξεις. Ανάλογα δηλαδή με την περίπτωση ο ομιλητής είναι υποχρεωμένος να μιλήσει σε διαφορετικό επίπεδο. Έτσι, η γλώσσα λειτουργεί σε πολλά επίπεδα που το καθένα τους παρουσιάζει τα δικά του γνωρίσματα. Πρόκειται για ιδιαίτερες χρήσεις της που εξυπηρετούν ιδιαίτερους σκοπούς. Το σύνολο μάλιστα των γλωσσικών χρήσεων αποτελεί το γλωσσικό ρεπερτόριο, όπως είπαν, μιας γλωσσικής κοινότητας. Πολλοί μάλιστα παρομοιάζουν το ρεπερτόριο αυτό με ανεξάντλητη γλωσσική δεξαμενή από την οποία ο κάθε ομιλητής επιλέγει και χρησιμοποιεί την ποικιλία που ταιριάζει στη συγκεκριμένη περίπτωση.”

Αυτό το σημείο του κειμένου είναι το πιο σημαντικό και αυτό ακριβώς θα πρέπει να προσέξετε ιδιαίτερα- αν και νομίζω ότι δεν παρουσιάζει ιδιαίτερες νοηματικές δυσκολίες, Ωστόσο κάποια σχόλια επιβάλλονται. Προσέξτε τα έντονα μαύρα γράμματα και την πρώτη σημαντική παρατήρηση που κάνουν οι συγγραφείς. Το να μπορεί κάποιος να χρησιμοποιήσει τη γλώσσα της Αγίας Γραφής σε έναν αγώνα μποξ είναι προφανώς λαθεμένο. Όχι γιατί η περιγραφή ενός αγώνα μποξ σε θρησκευτική γλώσσα θα περιέχει γραμματικά λάθη, αλλά πολύ απλά γιατί οι όροι και το λεξιλόγιο της γλώσσας της Αγίας Γραφής δεν «δένουν», δεν ταιριάζουν με την περιγραφή ενός αγώνα μποξ. Αν είμαι λοιπόν αθλητικός σχολιαστής και καλούμαι να περιγράψω έναν αγών μποξ, η συγκεκριμένη κατάσταση στην οποία βρίσκομαι μου επιβάλλει **να χρησιμοποιήσω μία γλώσσα που να δένει, να ταιριάζει με την κατάσταση στην οποία βρίσκομαι και με την γλωσσική ενέργεια που θέλω να εκτελέσω.** Ποια γλωσσική ενέργεια ως αθλητικός σχολιαστής μου επιβάλλει η θέση μου να κάνω: να περιγράψω γλωσσικά- λεκτικά τον αγώνα με τρόπο που να αρέσει σε χιλιάδες ακροατές, με μία γλώσσα που αντιστοιχεί στο μποξ. Όχι ότι η γλώσσα του μποξ διαφέρει από την στάνταρ γλώσσα ή είναι εντελώς διαφορετική από τη γλώσσα της θρησκείας, αλλά είναι σαφές ότι η γλώσσα της αθλητικής περιγραφής ενός αγώνα μποξ έχει διαφορετικό λεξιλόγιο, διαφορετικές εκφράσεις, διαφορετικούς όρους από γλώσσες που αντιστοιχούν σε άλλες καταστάσεις. Με λίγα λόγια: η γλώσσα του μποξ επιβάλλει στον ομιλητή να χρησιμοποιήσει έναν πολύ συγκεκριμένο, έναν πολύ ειδικό τρόπο έκφρασης, έναν πολύ διακριτό ύφος. **Διαφορετικές κοινωνικές καταστάσεις επιβάλλουν διαφορετικούς τρόπους χρήσεις της γλώσσας και έτσι ο ίδιος ο ομιλητής, όπως λένε οι συγγραφείς, χρησιμοποιεί διαφορετικές γλωσσικές ποικιλίες σε διαφορετικές κοινωνικές καταστάσεις και με διαφορετικές επιδιώξεις.** Ο εκφωνητής τώρα του αγώνα μποξ, όταν τελειώσεις την περιγραφή του αγώνα και βρεθεί σε διαφορετικό περιβάλλον, πχ, κληθεί να βγάλει έναν επικήδριο λόγο στην κηδεία ενός προσώπου φιλικού που πέθανε, προφανώς δεν θα χρησιμοποιήσει στην περίπτωση αυτή τη γλώσσα του μποξ, αλλά τη γλώσσα που ταιριάζει στην περίπτωση αυτή. Γιατί προφανώς τώρα βρίσκεται **κάτω από άλλη περίπτωση- κατάσταση- συνθήκη,** και πρέπει να εκτελέσει μία εντελώς διαφορετική **γλωσσική ενέργεια** (speech act, Sprechhandlung) : να εκφωνήσει σε μία κηδεία έναν επικήδριο λόγο για έναν φιλικό του πρόσωπο που μόλις πέθανε. Άρα αν διατυπώσουμε σχηματικά τα παραπάνω μπορούμε να έχουμε το εξής απλούστατο σχήμα:

ΣΧΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ

Συγκεκριμένη κοινωνική περίπτωση → Εκτέλεση ανάλογης γλωσσικής ενέργειας → Επιλογή του κατάλληλου γλωσσικού ύφους (= ο αυστηρά προσωπικός τρόπος έκφρασης ανάλογα με την περίπτωση)

Η επίδραση, λοιπόν, των περιστάσεων στη γλώσσα ενός ομιλητή αποτυπώνεται, εκδηλώνεται με την επιλογή του αντίστοιχου, κατάλληλου ύφους. Για αυτό το λόγο εντός της ίδιας γλώσσας υπάρχουν **πολλά και ποικίλα επίπεδα ύφους- υφολογικά επίπεδα** το καθένα από τα οποία αντιστοιχεί στην συγκεκριμένη κατάσταση εντός και κάτω από την οποία βρίσκεται ο εκάστοτε ομιλητής

Οι συγγραφείς του βιβλίου παρατηρούν σχετικά για το ύφος:

*“Έτσι, προσδιορίζοντας ο ομιλητής το κατάλληλο επίπεδο λόγου, διαμορφώνει τον ιδιαίτερο κάθε φορά προσωπικό τρόπο, το **κατάλληλο** δηλαδή **ύφος** (στιλ), για να εκφραστεί.”*

Άρα, αν κάποιος ήθελε να δώσει έναν ορισμό του ύφους θα έλεγε : **ύφος= ο ιδιαίτερος προσωπικός τρόπος έκφρασης του ομιλητή ανάλογα με την κατάσταση κάτω από την οποία βρίσκεται και τη γλωσσική ενέργεια που η συγκεκριμένη κατάσταση του επιβάλει να εκτελέσει.**

Οι συγγραφείς του βιβλίου κάνουν σαφέστατα λόγο για την ύπαρξη πολλών ειδών ύφους, πολλών υφολογικών επιπέδων εντός της μίας και της αυτής, της ίδιας γλώσσας:

*“**ύφος προφορικού και γραπτού λόγου, ύφος επιστημονικό, δοκιμιακό, ποιητικό, αφηγηματικό, περιγραφικό, ουδέτερο, φιλικό, λαϊκό, λόγιο, υψηλό, χαριτωμένο, ταπεινό, κομψό, χυδαίο** κτλ.”*

Όπως βλέπετε η **ποικιλία ύφους** εντός της **μίας και της αυτής γλώσσας** είναι πραγματικά **τεράστια**- οι συγγραφείς αναφέρουν μερικά μόνο είδη ύφους, υπάρχουν πολλά ακόμη, τα οποία οι συγγραφείς δεν αναφέρουν. Και μην ξεχνάμε: *ακόμη και αν δύο άτομο βρίσκονται στην ίδια ακριβώς περίσταση (πχ , σε έναν αγώνα μποξ) και πρέπει να εκτελέσουν την ίδια ακριβώς γλωσσικής ενέργεια (περιγραφή ως αθλητικοί σχολιαστές ενός αγώνα μποξ), πάλι δεν θα εκφραστούν με τον ίδιο τρόπο*, πάλι το ύφος των δύο συγκεκριμένων ανθρώπων θα είναι **διαφορετικό**: και αυτό γιατί το ύφος είναι αυστηρά **ατομικό**, διαφέρει από άτομο σε άτομο, από ομιλητή σε ομιλητή .

Με αυτές τις παρατηρήσεις θεωρώ πως εξαντλήσαμε τα όσα λένε οι συγγραφείς στις σελίδες 30-35. Αξίζει, πάραυτα, να ρίξετε μία ματιά και στην παραπάνω άποψη που παραθέτουν στη σελίδα 33:

«Μιλούμε με διαφορετικό τρόπο, σε διαφορετικό τόπο, σε διαφορετικό χρόνο, με διαφορετικούς ανθρώπους, για διαφορετικά πράγματα. Όλα εξαρτώνται από τις καταστάσεις στις οποίες βρισκόμαστε»

Η παραπάνω φράση – στην οποία οι συγγραφείς ζητάνε να γράψετε μία σύντομη άσκηση στην οποία να εκφράζετε τη γνώμη για το αν η διαπίστωση αυτή έχει ως συνέπεια πως τίποτα δεν είναι σταθερό, και άρα

δεν υπάρχουν σταθεροί θεσμοί, αξίες και νόμοι, μια και τα πάντα είναι θέμα περιστάσεων που διαρκώς αλλάζουν- ουσιαστικά συνοψίζει τα όσα έχουμε ήδη πει. Δεν θα ζητήσω, ωστόσο, να κάνετε την γραπτή άσκηση την οποία το βιβλίο ζητάει να κάνετε γιατί θα σας δώσω πιο κάτω ασκήσεις από το **βιβλίο γλωσσικών ασκήσεων για το Γενικό Λύκειο**.

Στις **σελίδες 34 και 35** οι συγγραφείς του βιβλίου θέλοντας να κάνουν ακόμη πιο συγκεκριμένη τη διαπίστωση ότι *μιλάμε με διαφορετικό ύφος ανάλογα με τις καταστάσεις στις οποίες βρισκόμαστε και κυρίως ανάλογα με τον πιο μιλάμε*, σας δίνουν **δύο επιστολές του Δημοτικιστή και συγγραφέα Ίωνα Δραγούμη** ο οποίος έζησε και έγραψε στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Η δεύτερη επιστολή απευθύνεται σε **φιλικό του πρόσωπο**, η **πρώτη** επιστολή απευθύνεται σε ένα πρόσωπο, που ο Δραγούμης το αποκαλεί «κύριο»: είναι ένας γνωστός του συγγραφέας με τον οποίο ο Δραγούμης διατηρεί **τυπικές αλλά όχι στενά φιλικές και έντονα προσωπικές σχέσεις**. Ως εκ τούτου, το γεγονός ότι ο Δραγούμης δεν έχει την **ίδια οικειότητα** με τα δύο πρόσωπα – με τον έναν είναι στενός φίλος, με τον άλλο έχει τυπική αλλά όχι στενά φιλική σχέση- έχει ως συνέπεια στις δύο επιστολές ο Δραγούμης να χρησιμοποιεί **διαφορετικό ύφος**: στο φιλικό του πρόσωπο ο Δραγούμης χρησιμοποιεί **έντονα προσωπικό- φιλικό ύφος** και στην επιστολή του σε αυτό είναι **χαλαρός και πηγαίνει από το ένα θέμα στο άλλο**. Στον γνωστό του συγγραφέα ο Δραγούμης χρησιμοποιεί ευγενικό και εγκάρδιο αλλά **τυπικό** ύφος και το περιεχόμενο του γράμματος είναι πιο «**συμμαζεμένο**»: η επιστολή είναι **συγκεντρωμένη σε ένα κεντρικό θέμα**: στις εφημερίδες που χρησιμοποιούν τη Δημοτική γλώσσα. Αν θέλετε, μπορείτε να διαβάσετε και τις δύο επιστολές και να δείτε πώς διαμορφώνεται το ύφος του Δραγούμη σε αυτές και πόσες διαφορές στο ύφος του επιβάλει το γεγονός ότι *έχει διαφορετική προσωπική σχέση με τα δύο πρόσωπα στα οποία απευθύνεται*. Δεν σκοπεύω να σας βάλω τις ασκήσεις που το βιβλίο προτείνει για αυτές τις δύο επιστολές του Δραγούμη.

Με αυτά τα σχόλια για το ρόλο των περιστάσεων στο είδος της γλωσσικής συμπεριφοράς και στο ύφος του συγγραφέα θα σταματήσω σε αυτό το σημείο αυτό το δεύτερο μέρος του υλικού που σας αποστέλλω και θα ήθελα να διαβάσετε. Επειδή το Α1 βρίσκεται λίγο πιο πίσω από εσάς σταματώ εδώ και θα σας παρακαλέσω θερμά να κάνετε τις ακόλουθες ασκήσεις από το βιβλίο **Γλωσσικές Ασκήσεις για το Γενικό Λύκειο**. Τις ασκήσεις αυτές σας τις αναπαράγω πιο κάτω δηλώνοντας και την αντίστοιχη σελίδα από το βιβλίο στην οποία μπορείτε να τις βρείτε. Και οι δύο ασκήσεις είναι από την ενότητα του βιβλίου **Συνώνυμα** και ζητάει να βρείτε **συνώνυμες λέξεις οι εκφράσεις** με αυτές που υπογραμμίζονται στις φράσεις- προτάσεις των ασκήσεων. Σας παρακαλώ θερμά να τις κάνετε και να μου τις στείλετε στην προσωπική ηλεκτρονική διεύθυνση: apapadopoulos58@yahoo.com. Θέλω, λοιπόν, να κάνετε τις παρακάτω ασκήσεις για την επόμενη φορά:

10. Να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες λέξεις με άλλες ισοδύναμες.

1. Του καταλόγισαν παραλείψεις και λάθη, που οδήγησαν στη χρεοκοπία της επιχείρησης .....
2. Καταδικάστηκε για διασπορά ψευδών ειδήσεων. ....
3. Έγιναν διεξοδικές συζητήσεις, πριν υπογράψουν οι δύο χώρες το σύμφωνο φιλίας. ....
4. Η ζωή διέπεται από φυσικούς νόμους. ....
5. Η γερμανική κυβέρνηση ζήτησε την έκδοση ενός ατόμου που θεωρείται υπεύθυνο για διάφορες τρομοκρατικές ενέργειες στη Γερμανία. ....
6. Η σύλληψη ενός δραπετή ήταν το έναυσμα, για να ξεσπάσουν ταραχές στις φυλακές υψίστης ασφαλείας. ....
7. Πήρε όλα τα ενδεδειγμένα για την περίπτωση μέτρα. ....
8. Μετά τον πόλεμο καταστράφηκε παντελώς. ....
9. Έχω την αίσθηση ότι μου λες ψέματα. ....
10. Η κομπορρημοσύνη και η μεγαλομανία του είναι παροιμιώδεις .....

Βιβλίο Γλωσσικών ασκήσεων για το Γενικό Λύκειο , σελ. 19

13. Να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες εκφράσεις με άλλες ισοδύναμες.

1. Ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης εξαπέλυσε μύδρους κατά ..... της κυβερνητικής πολιτικής στον τομέα της οικονομίας. ....
2. Οι ανταγωνιστές του χάλκευσαν συκοφαντίες εναντίον του, προκειμένου να τον εμποδίσουν να αναλάβει τα ηνία της επιχείρησης. ....
3. Η κατάργηση του σταυρού στα ψηφοδέλτια κόβει τον ομφάλιο λώρο που συνδέει το βουλευτή με τους ψηφοφόρους του. ....
4. Παρά τα μεγάλα λόγια ότι θα αντιδράσει στις αποφάσεις τους, τελικά περιορίστηκε σε ρόλο κομπάρσου. ....
5. Ο μικρότερος γιος πήρε τη μερίδα του λέοντος από την πατρική περιουσία. ....
6. Αυτό το φόρεμα το έχω από καταβολής κόσμου. ....
7. Εάν οι υπεύθυνοι παραπέμπουν το θέμα στις ελληνικές καλένδες, τότε τους αξίζει να τιμωρηθούν παραδειγματικά από τον ελληνικό λαό. ....

